

بسم الله الرحمن الرحيم

وضعیت سیاسی اجتماعی عصر قاجار

مساله بودگی زنان

تابستان ۱۴۰۲

وضعیت سیاسی، اجتماعی

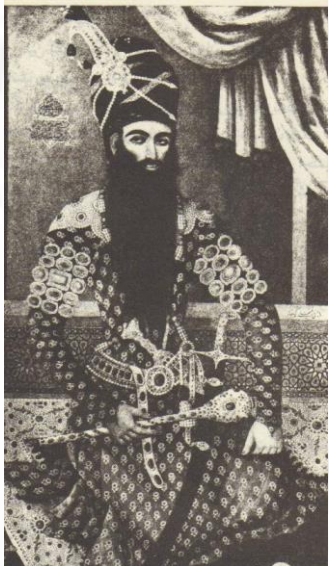

وضعیت سیاسی، اجتماعی

- چگونگی ساخت سیاسی عصر قاجار:
- لزوم توضیح در مورد وضعیت سیاسی ایران از قرن چهارم
- قاجار یکی از سلسله هایی هستند که با پیشینه نژادی ترک به حکومت رسیدند اما ترکان:
- ورود ترکان از قرن سوم بصورت اسیر و برده و هدیه به خلیفه و بکارگیری آنها در امورات نظامی
- سبکتگین و البتگین اولین ترکان دستگاه خلافت
- محمود غزنوی فرزند سبکتگین پایه گذار حکومت غزنویان در ۳۸۷ در غزنه
- ورود سلاجقه به ایران همراه با ایل و قبایل و تاسیس اولین حاکمیت رسمی ایلی در ایران و بعد خوارزمشاهیان از ترکان ماوراءالنهر
- حمله مغول و ورود عده ی زیادی از قبایل ترک و مغول و تاتار به ایران
- بازوی اصلی نهب و قتل و غارت قبایل همراه چنگیز بودند و نتیجه این همراهی تسلط بر این مناطق (مغولان جغتایی در ماوراءالنهر؛ جوجی زرین در قفقاز و مناطق بالای خزر و ...)

- بهم آمیختگی ترک و مغول در سراسر ایرانی بعد از آمدن مغولان و ترکان در ایران و ظهور نژاد ترکمن و ازبک
- حاصل از هم پاشیدگی تیموریان به وجود آمدن قبایل ترکمان برای تسلط بر نواحی غرب، قفقاز
- تمرکز ترکمانان در نواحی غربی ایران ترکستان غربی، دشت های جنوب روسیه و شمال قفقازیه اجتماعی از قبایل ترکمانان را در این بخش ایجاد نمود (آق قویونلوها که در آذربایجان بودند پایه اصلی دولت قاجاریه را بنا نهادند
- شمیم معتقد است آق قویونلوها نام خود را بعدها به دسته ای از ترکمانان دادند که چند قرن بعد قاجاریه نام گرفتند او معتقد است دو کلمه (دولو و قویونلو) معرف زندگانی ساده شبانی بوده را آنان برای خود حفظ نمودند
- سپهر معتقد است ریشه نژاد ترکان قاجار به سرتاق نویان از بزرگان همراه هلاکو بر می گردد

- در دوره صفویه به دلیل انتساب قاجاریه از جانب مادر به صفویه رابطه خوبی بین این دو برقرار بود ایل قاجار از جانب صفویه مامور حفظ مرزهای ایران در گرگان و استرآباد شدند
- دسته یخاری باش ها و اشاقه باش ها در بالا و پایین رود گرگان مستقر شدند
- قاجارها خدمات فراوانی برای صفویه در برابر ازبک ها در شرق و عثمانی ها در غرب انجام دادند
- در پایان حکومت صفویه و روی کار آمدن نادرشاه به دلیل حمایت های قاجار از صفویه سیاست خشن و بیرحمانه ای در مورد قاجارها اعمال شد (ساختن مناره با سرها)
- در دوران کریمخان زند هم تلاش برای قدرتگیری قاجار منتج به نتیجه نشد
- در دوره درگیری بین جانشینان کریمخان قاجار هم به عنوان یکی از مدعیان قدرت محمدخان قاجار توانست بر رقیبان خود پیروز شود و با کشتن و نابینا کردن بسیاری در کرمان و شیراز بالاخره در ۱۲۱۰ در تهران تاجگذاری کرد.

فراز و فرود دولت قاجار در دوره اول

۱۲۱۰ تا ۱۲۵۰

محمدشاه و فتح علیشاه

فراز و فرود دولت قاجار در دوره اول

۱۲۱۰ تا ۱۲۵۰

محمدشاه و فتح علیشاه

- ظهور ناپلئون سبب توجه دولت ایران به این قدرت نوظهور و ناشناخته دلیل این توجه به دو عامل بر می گشت عامل اول در شرق ایران و تحرکات ازبک ها مرتبط بود و عامل دوم تحرکات روس در سرحدات قفقازیه
- عامل اول: دولت قاجار در صدد اتحاد با زمانشاه حاکم بلخ برای محدود نمودن میرمعصوم خان حاکم بخارا
- عامل دوم هم حرکت روسیه و حملات آنها به ناحیه آذربایجان (لشکرکشی های محمدشاه قاجار به تفلیس و حوادث وحشتناک در این سبب انتقام گیری روسیه شد)
- روسیه از سرگمی شاه در شرق استفاده و مناطق باکو، در بند و شروانو طالش و شماخی و گنجه را مسلط شد روسها از ارس گذشته و وارد دشت مغان شدند
- اما مرگ کاترین دوم و روی کارآمدن الکساندر پل اول سبب بازگشت روسها و رفع خطر از ایران در آن مقطع شد
- محمدشاه قاجار در همان اثنا به دست فراشان کشته شد

روابط دولت ایران با دول اروپایی (فرانسه، انگلستان، روسیه)

روابط دولت ایران با دول اروپایی (فرانسه، انگلستان، روسیه)

- رقابت سیاسی بین فرانسه و انگلستان و کشیده شدن پای ایران به این رقابت ها
- هند مستعمره انگلستان و سعی بریتانیا در حفظ آن بود و از آن طرف روسیه در صدد نفوذ به هند و نقش فرانسه برای به مخاطره انداختن منافع بریتانیا در هند
- حمله فرانسه به هندوستان برای جلب نیروهای نظامی بریتانیا به هند و ایجاد فرصت برای حمله به جزیره انگلستان این هدف محقق نمی شد مگر با رضایت ایران که در مسیر نیروهای نظامی به هند
- تغییر روابط بین فرانسه و روسیه نیز بر رابطه و موقعیت ایران موثر بود. حملات ناپلئون به روسیه هم در تغیر معادلات موثر شد
- در حین حملات روسیه به قفقازیه موفقیت های ناپلئون در مصر و ایتالیا توجه فتحعلیشاه را به فرانسه جلب نمود
- ۱۲۱۹ یا ۱۸۰۴ نامه از طرف شاه ایران به ناپلئون برای اتحاد با فرانسه و دریافت کمک از آنها منجر به عقد قرارداد فین کنشتاین فیما بین شد

- آمدن ژنرال گاردان برای تعلیم سپاه و استفاده از توپخانه و مجهز نمودن نظامیان ایران برای مقابله با دولت روس که دشمن فرانسه هم بود
- معاهده تیلیسیت بین فرانسه و روسیه سیاست فرانسه را نسبت به ایران و روسیه تغییر داد
- سعی فرانسه برای صلح بین ایران و تن دادن ایران به خواسته های روس
- عدم انجام تعهدات فرانسه در بازگرداندن سرزمین های اشغالی ایران در قفقاز در نتیجه متمایل شدن ایران به انگلستان
- عمده ملاحظات انگلستان امن نگه داشتن منطقه هرات و جلوگیری از حملات افغانها به مقر انگلیسیها در هند
- قرارداد سرجان ملکم در ۱۲۱۵ با ایران به منظور حفظ منافع انگلستان این قرارداد به دلیل متمایل شدن ایران به فرانسه نادیده گرفته شد اما در ۱۲۲۴/۱۸۰۹ از طرف جرج سوم قطعه المای درشتی به شاه هدیه شد و طی قراردادی تربیت نیروی نظامی ایران به انگلیسیها سپرده شد
- اما رابطه پنهانی انگلیس و روسیه در نهایت سبب شد تا بریتانیا شاه ایران را برای عهدنامه گلستان در ۱۲۲۸ و بعد در عهدنامه ترکمانچای در ۱۲۴۳ متقاعد نماید
- طبق این معاهدات ننگین حق کشتیرانی در دریای خزر و تمامی سرزمین های قفقاز ایروان و نخجوان از ایران سلب شد و ایران به پرداخت غرامت ۵میلیون تومان ملزم شد
- عکس العمل مردم ایران در ماجرای گریبایدوف که دو زن مسلمان شده اهالی ایروان را در سفارت نگه داشته بود سبب خشم مردم و بستن بازار و حمله به سفارت شد در نهایت مردم انتقام این خشم ناشی از معاهده ترکمانچای را به قتل گریبایدوف و ۳۵ نفر از اعضای سفارت گرفتند

دوره دوم سلطنت قاجار

محمدشاه قاجار و ناصرالدین شاه ۱۲۵۰-۱۳۱۳

دوره دوم سلطنت قاجار

محمدشاه قاجار و ناصرالدین شاه ۱۲۵۰-۱۳۱۳

- واقعه هرات و نقش انگلستان و روسیه در از دست رفتن هرات از ایران:
- تمایلات دوست محمدخان بارکزیایی حاکم کابل به دربار ایران و تمایل دولت ایران برای تسلط بر هرات برای کنترل افغانستان شمالی و جلوگیری از نفوذ انگلستان در افغانستان
- دخالت انگلستان و ارسال هیاتی برای جلب نظر دوست محمدخان و پیشنهاد کمک به او برای تسلط بر هرات و پیشاور و به رسمیت شناختن حکومتش در هند توسط انگلستان در ازای چشم پوشی از همکاری با ایران
- هراس روسیه از این اقدام و تلاش برای تشویق ایران برای حمله به هرات و قول به ایران برای کمک به ایران در تصرف هرات
- ناکام ماندن انگلستان در سوق دادن ایران جهت مصالحه با کامران میرزا حاکم هرات اما دخالت روسیه و به ثمر نرسیدن این کار
- حمله انگلستان به جزایر خارک و بنادر جنوبی، عدم انجام تعهدات روسیه در کمک به ایران در تصرف هرات ، فعالیت جاسوسان و عمال انگلیس در ایجاد آشوب و بلوا در میان بختیاریها (محمدتقی خان بختیاری علیه دولت) در کرمان و بنادر جنوبی و مشغول شدن دربار محمدشاه در سرکوب این آشوبها

سلطنت ناصرالدین شاه ۱۲۶۳-۱۳۱۳

سلطنت ناصرالدین شاه ۱۲۶۳-۱۳۱۳

- میرزاتقی خان صدراعظم ناصرالدین شاه از کودکی در خانه قائم مقام فراهانی بزرگ و تربیت شد و در دستگاه عباس میرزا مراتب اداری را طی نمود
- اصلاحات او در حوزه های مالی، نظامی و فرهنگی تاثیرات فراوانی در تحولات ایران گذاشت
- ایجاد تعادل بین درآمد و هزینه - حوزه امور مالی
- اصلاح وضع نظام - ایجاد مقرری برای ارتش ، تاسیس کارنجات اسلحه سازی ، تهیه یونیفرم، جلوگیری از حمله به نفوس
- توسعه فرهنگ: احیای روزنامه، تاسیس مدرسه دارالفنون، انتشارات کتب فنی و بهداشتی، اعزام محصلین به اروپا، استخدام معلمین اروپایی
- مدرسه دارالفنون نقشه آن توسط میرزا رضا مهندس که از محصلین اعزامی ایران به انگلستان در زمان فتحعلیشاه تهیه شده بود
- در ۱۲۶۸ هیاتی از معلمان اتریشی در دارالفنون استخدام شدند. تاریخ، جغرافیا، طبیعی، ریاضی، زبان فرانسه، توپخانه، مهندسی، سواره نظام، پزشکی، جراحی، داروسازی، معدن شناسی تدریس می شد
- کارخانه شمع سازی، کافورسازی، آزمایشگاه، فیزیک، شیمی ، داروسازی ، چاپخانه و کتابخانه از اقدامات او در دارالفنون است
- نخستین روزنامه در ایران در سال ۱۲۵۳ که ماهی یک بار منتشر می شد اما بعدها با تغییراتی با نام روزنامه وقایع اتفاقیه در سال ۱۲۶۷ روزنامه رسمی تهران شد
- اصلاحات اداری و اقتصادی از جمله اقدامات امیرکبیر بود

زمینه های تغییر در ایران

مسافرت های شاه

زمینه های تغییر در ایران مسافرت های شاه

- اعزام دانشجویان به خارج از کشور
- مسافرت های افراد سیاسی مانند میرزا حسین خان سپهسالار از اروپا
- صدراعظم اروپا دیده زمینه سه سفر شاه برای دیدن اروپا را فراهم نمود- روسیه، آلمان، اتریش، فرانسه، ایتالیا، بلژیک، مجارستان و استانبول
- متأسفانه دیدار شاه در اوج استبداد این شاهان اروپایی بود لذا اگرچه شاه با آثار تمدنی اروپا مانند تلگراف و راه آهن و سازمان پلیس از ثمرات مثبت این سفرها بود اما هم شاه بر آن بود چگونه بتواند اقتدار و استبداد آنها را در ایران پیاده سازی نماید
- تاثیر وزارت خانه ها و تقسیم کار بین ۶ وزارت خانه (عدلیه- مالیه- خارجه- وظایف- علوم و داخله) تمام این وزارتخانه ها مستقیم از شاه دستور می گرفتند و مناسبتی با وزیراعظم نداشتند
- تشکیل مجلسی با نام دارالشورای کبرای دولتی یا مجلس دربار اعظم که مرکب از شاهزادگان و بزرگان و رجال دربار که طرف مشورت شاه بودند البته در اموری که مطابق میل او باشد نظر موافق می دادند
- تا سال ۱۲۹۸ تعداد وزارتخانه به ۹ رسید و فواید، تجارت و زراعت بر آنها افزوده گشت
- سفر دوم ناصرالدین شاه تغییرات دیگری را در ساختار ایجاد نمود اختیارات شاه بخشی به هیات دولت و همین طور بخشی به صدراعظم داده شد

- ایجاد پست و تلگراف (نخستین خطوط تلگراف بین کاخ گلستان تا باغ لاله زار و طی ۲ سال بعد در تمام شهرتهران و بعد تبریز، شیراز، همدان، مشهد و اصفهان کشیده شد
- احداث خطوط راه آهن در شمال، ضرب سکه، افزایش روزنامه ها (روزنامه وقایع اتفاقیه که به همت امیرکبیر راه افتاد بعدها به روزنامه دولت علیه ایران و سپس با نام ایران انتشار یافت
- ایجاد چاپخانه و آوردن دستگاه چاپ حروف سربی با حروف فارسی و لاتین، احداث چاپخانه در تبریز و بوشهر و اصفهان
- در همین دوره عهدنامه پاریس بین ایران و انگلستان در موضوع هرات در سال ۱۲۷۳ و جدایی هرات از ایران اتفاق افتاد انگلیس رسماً بنادر جنوب ایران بوشهر خارک اهواز محمره و برازجان را تصرف نمود

وضعیت اجتماعی و سیاسی

وضعیت اجتماعی و سیاسی

- ساخت قدرت در حکومت قاجار بر شیوه استبداد فردی استوار بود و شاه یگانه مرجع برای رسیدگی به همه امور کشوری و لشکری مسائل آن بود امر او در همه امور لازم الاجرا بود و همه قدرت ها از قدرت او ناشی می شد. از ابتدای دوره قاجار تا دوره ناصری روز به روز بر اقتدار شاه افزوده شد و در دوره او چاشنی تجمل و غرور نیز بدان اضافه شد
- لرد کروزن می گوید : شخص شاه دارای سه وظیفه حکمرانی یعنی، قانونگذاری، قضایی و اجرایی توامان داراست
- بر اساس مدل ایلیاتی و ترکمانان شاه مناطق کشور را بصورت واسپاری به فرزندان خود برای ادراه آن واگذار و بدین ترتیب قدرت خود را بدان ها انتقال می داد
- شاهزادگان در مناطق خود دستگاهی نظیر دستگاه سلطنت پدر در مرکز داشتند اعمال خودسرانه قدرت و استفاده از نام و عنوان و تعدی به جان و ناموس مردم در این مناطق ساری و جاری بود
- این رسم ایلیاتی که در طول دوران حکومت های ترک و مغول و ترکمان تیموری و صفویه برقرار بود روشی برای تامین هزینه های گزاف و مخارج شاهزادگان بود
- چنین امری که تا دوران مشروطه ادامه داشت سبب ایجاد آشوب ها و بلواهای فراوانی بعد مرگ هر پادشاه می شد

دربار و ساختار آن

دربار و ساختار آن

- دربار حاوی صدراعظم، وزرا و حرمسرا بود
- وزارا از ۴ تا دوران ناصری به ۱۳ افزایش یافته بود
- درباریان حتی پایین ترین رده خود را از سایر افراد جامعه برتر می دیدند (مقایسه آبدارچی با ملک التجار شهر)
- چگونگی انتصاب افراد دربار با انتخاب شاه بود از دوره محمدشاه مزایده مناصب شزوع شد پول بیشتر و پیشکش های بهتر به صدراعظم و در نهایت خلوتی ها به شاه می توانست شغل او را تضمین نماید شخص مکلف بود پس از انتصاب پیشکش های ماهانه و سالانه هم بدهد این امر سبب می شد تا خود او نیز در انتصاب افراد زیر دست به همین روش عمل نماید و این امر راه فساد و رشوه را و تعدی به جان و مال و ناموس مردم را برای تهیه و تدارک این اموال سهل می کرد
- انتصاب ها غیر از این روش معمول بواسطه دخالت و نفوذ بیگانگان نیز انجام می شد و آنها در آمد و شد وزرا و صدراعظم ها هم نقش داشتند مانند امین السلطان
- نقش دولت های خارجی علاوه بر آن به تصمیم گیریها و مسائل روزمره دولت ایران هم کشیده شد رقابت اروپاییان به دخالت آنها برای بستن عهدنامه ها و تحت تاثیر قراردادن دربار منجر و لطمات جبران ناپذیری بر ملت ایران وارد کرد نمونه آن عهدنامه ترکمستان و گلستان و پاریس

وزارت خانه ها

وزارت خانه ها

- وزارت مالیه :
- در آمدها : ۱- مالیات ها: که بخشی مالیات مستقیم بر اراضی مزروعه احشام و کسبه و اهل حرفه و معادن را شامل می شد
- ۲- درآمد گمرک ، ضرابخانه، تلگراف و خالصه جات و حق تمر
- در گرفتن مالیات علاوه بر تفاوت های اقلیمی نوع زمین نقش داشت اما مهمتر از آن تمایلات و سلیقه های شاهزادگان تاثیر مهمی داشت این تمایلات به دلیل رشوه و پیشکش هایی که برای رسیدن به منصب داده می شد گاه افزایش بی ملاحظه ای می یافت.

وزارت عدليه

وزارت عدلیه

- دادرسی و رسیدگی به دعاوی حقوقی و کیفر دادن مجرمان و دزدان و رسیدگی به جرائم جزایی به دو صورت انجام می شد: ۱- یا طبق احکام و قوانین شرع اسلام یا ۲- بر اساس عرف و سنت بود
- احکام شرع: بر کلیه دعاوی حقوقی و عقود از قبیل ازدواج و طلاق و داد و ستد اطلاق می شد مجری این احکام نیز طبقه روحانیون فقها و مجتهدان بود
- عرف و سنت: بر جرائم و امور خلاف . جنایی ؛ این امر سلاحي در دست حکام و هیات حاکمه بود در این امور هیچ قانون لازم الرعایه ای تنظیم نشده بود و در دست حکام و شاهزادگان نبود. صدور احکام آن بنا بر میل حکام و شاهزادگان و تابع میل و سلیقه آنها بود(دزدی را در یک شهر دست و گوش میبردند و در شهر دیگری به چند ضربه شلاق بسنده می کردند
- نکته مهم: مورد جرم از نوع جرم برای حکام اهمیت بیشتری داشت به عنوان مثال پرتاب سنگریزه بر کالسکه شاه حکمش مرگ بود اما قتل یک شهروند می توانست با بست نشینی و دیدن این و آن حل شود
- خاطرات امین الدوله: سه سرباز فقیر عریضه ای بر شاه داشتند که به زعم پیشخدمتها سنگ بر کالسکه افکندند و همان شد شاه علیرغم وساطت صدراعظم طناب بر گردنشان افکند و فی الفور اعدام شان کرد

THE BAZAAR AT RESHIT.

وضعیت اجتماعی

وضعیت اجتماعی

- تعصبات ملی شدید بر روح و فکر مردم، جامعه ای سنتی، پایبندی بر عرف، سنن و رسومات ملی و شعائر مذهبی
- عدم تغییر ایران علیرغم مناسباتشان با اروپاییان از دوره صفویه
- دوطبقه مشخص این دوره: حاکم و محکوم
- طبقه حاکم دو گروه ۱- دربار و شاه و ۲- روحانیت
- بقیه افراد جامعه را باید در طبقه محکوم دید
- همانطور که گذشت احوالات مردم بر پایه شرعیات و اعتقادات مذهبی بنا شده بود و شرعیات در همه امور از جمله داد و ستد و معاملات و ایقاعات و مناسبات دو طرف جاری بودو حل و فصل دعاوی و حقوقی و رسیدگی بسیاری از مسائل اجتماعی در حیطه اختیارات طبقه روحانیون بود
- استناد شاه سبب نفوذ معنوی روحانیت و بیزاری مردم از دستگاه دولت شد. در مقاومت روحانیت در برابر رژیم هم نقش این نفوذ را می توان دید مانند جنبش تنباکو و صدور حکم تحریم تنباکو توسط حاج میرزا حسن شیرازی و آشتیانی

An illustration featuring two figures in traditional, possibly Middle Eastern or Persian, clothing. The figure on the left is shown in profile, wearing a white headscarf with a red dot on the forehead and a dark, patterned robe. The figure on the right is wearing a white headscarf and a dark, patterned robe, looking towards the left. The background consists of numerous concentric, slightly wavy circles in a light gray color, creating a tunnel-like or ripple effect. The overall style is that of a traditional miniature painting.

گروه‌ها و اصناف

گروه‌ها و اصناف

- حاکم و محکوم
- محکومین: ۱- شهرنشین ها ۲- ده نشین ها
- ۱- شهرنشین: گروه بندی آنها بر اساس حرفه و پیشه (بازرگانان ، نانویان و ...)
- ۲- ده نشین ها: ایلات و عشایر و کشاورزان که ۷۰ درصد جمعیت ایران را تشکیل می دادند
- کشاورزی پایه اساس ثروت مملکت را تشکیل می داد سیستم مالیات بر اراضی حاکم بود و از مهمترین منابع درآمدی دولت محسوب می شد
- میزان مالیات بسته به نوع جنس و محصول و زمین بستگی داشت و غیر از سهم دولت سهم برنده اصلی دیگر مالک بود
- سرپرسی سایکس در مورد مالیات رسمی و غیر رسمی می نویسد مالیات قریه ای در خراسان ۵۰۰ تومان بوده اما مالیات وصولی آن ۸۰۰ تومان
- این سیستم سبب می شد تا کشاورز همیشه گرسنه و نیمه برهنه باشد نتیجه رسمی آن برای مملکت ما عدم رضایت کشاورز در توسعه کشاورزی و بالا بردن سطح تولید به دلیل عدم عایدی آن برای خودش

نظام تعلیم

نظام تعلیم

- مکتب خانه تنها راه و محل آموختن سواد و خواندن و نوشتن فارسی و قرآن و شرعیات بود
- ملاها و روحانیون نظارت بر مکتب خانه را بر عهده داشتند
- شاهزادگان و اعیان معلم اختصاصی داشتند

استبداد عصر مظفری

استبداد عصر مظفري

- بیماری شاه و رفتن او به اروپا
- ریاست عین الدوله بر صدارت اعظم و استبداد رای او
- در کرمان رکن الدوله حاکم آن بر مردم و روحانیون سخت گرفت شورش برپاخواست و چند تن کشته شدند
- محمدعلی میرزا در نبود مظفرالدین شاه نایب السلطنه بود او ظفرالسلطنه را به کرمان جهت سرکوب شدید مردم فرستاد
- انجمن ملیون به رهبری دو تن از علمای مشروطه خواه بنام سید عبدالله بهبهانی و سید محمد طباطبایی تشکیل می شد آنها طی عریضه ای حکم عزل ظفرالسلطنه را از شاه خواستار شدند
- توقف عریضه توسط عین الدوله و زندانی نمودن ملیون
- بالا گرفتن اعتراضات و تحصن در مسجد شاه و درخواست برای عزل عین الدوله
- ضرب و شتم مردم متحصن در مسجد شاه و پناهنده شدن مردم به عبدالعظیم حسنی
- شکل گیری ارتباط بین حلقه بازار ، روحانیون(ملیون) مشروطه خواهان
- مردم خواستار عزل نوز بلژیکی که به ریاست گمرک ایران گماشته شده بود و عین الدوله بودند
- علیرغم دستور مظفرالدین شاه بر این امر عین الدوله جلوی آن را گرفت
- بازارها بسته و مردم بر سر راه مظفرالدین شاه بر او فریاد زدند:

- تاکید بر جایگاه روحانیت
- (آقایان عقده‌مان را خوانده اند اگر انگلیس و روسیه با شاه طرف شوند ما به حکم آقایان جهاد می‌کنیم)
- شاه دستور آزادی آقایان و و ابلاغ عدالتخانه را داد ۱۳۲۳
- آگاهی ایرانیان: اعلیحضرتا مملکت خراب؛ رعیت پریشان و گدا، دست تعدی حکام و مامورین بر عرض و جان رعیت دراز، ظلم حکام و ماموران اندازه ندارد مال رعیت هر قدر میلشان اقتضا کند می‌برند، قوه غضب و شهوتشان به هرچه میل کند از زدن و کشتن و ناقص کردن اطاعت می‌کنند. این عمارتها و مبل‌ها و وجوهات و املاک در اندک زمان نیاز کجا آمده اینها تمام مال رعیت بیچاره است پارسال دختران قوچانی را در عوض سه ری گندم مالیات که نداشتند بدهند گرفته به ترکمانها و ارامنه عشق آباد به قیمت گزاف فروختند ده هزار رعیت قوچانی از ظلم و ستم به خاک روس فرار کردند اعلیحضرتا تمام این مفسد را مجلس عدالت یعنی انجمنی مرکب از تمام اصناف مردم که در آن به داد مردم برسند شاه و گدا در آن مساوی باشند را رفع خواهد کرد خرابی‌ها آباد خواهد شد خارجه طمع به مملکت نخواهد کرد سیستان و بلوچستان را انگلیس نخواهد برد
- پس از کش و قوس‌های فراوان در نهایت شاه فرمان مشروطه را صادر کرد ۱۳۲۴ هم دستور نهایی تاسیس منتخبین ملت داده شد

بررسی وضعیت زنان در ساخت اجتماعی

بررسی وضعیت زنان در ساخت اجتماعی

- جامعه عصر قاجار بر ساخت پدرسالار بنا نهاده شده بود این ساخت تاثیر خود را بر سایر نهادهای زیرمجموعه خود می گذارد و از حوزه سیاسی تا حوزه خصوصی فرهنگ پدرسالار حاکم بود علاوه بر طبقه شاهی و دربار مقوله جنسیت نیز عامل قدرت محسوب می شود
- ایده لوژی پدرسالاری استیلای مردانه رابه مثابه امری طبیعی جهان شمول و فراتاریخی و لذا غیر قابل تغییر جلوه می دهد (نظم جنسیتی نسبت عاملیت زنان در جایگاه همسری و مادری و فرزنددی در نسبت با مردان هم قشر و هم طبقه و در نسبت با نظم ساختاری اجتماعی سیاسی)
- مرد در راس همه امور قرار داشت سلطه مردان بر زنان به مثابه امری طبیعی و فراگیر و غیر قابل تغییر دیده می شود
- نظم جنسیتی در این ساخت ترویج و طرفداری از چنین فرهنگی بود و مقاومتی در برابر این فرهنگ وجود نداشت
- در زایش این فرهنگ پدرسالاری تنها مدل رابطه درون خانوادگی نیست بلکه یک مدل اجتماعی ایجاد می کند و ساختارهای سیاسی و اجتماعی مناصب ، جایگاهها مشاغل به همین نحو تقسیم می شود
- در همه ارکان حکومتی، سیاسی و اقتصادی نیز تسلط مردان و حاشیه نشینی زنان و غایبی آنها از فعالیت اجتماعی مشاهده می شود

- ساخت چنین جامعه ای سبب سیاستگزاری در همه امور اجتماعی و خانوادگی هم شد و از خانه تا اجتماع را در بر گرفت و در حوزه های خصوصی تر نیز وارد شد تاثیر آن :
- در معماری و تقسیم فضای مردان و زنان اندرونی و بیرونی
- انکار هویتی زنان و خواندن نام آنها به نام پسران ارشد و یا عناوین جنسیت زده مانند ضعیفه، باجی، خانم
- تفکیک مسیر پیاده روی
- راه نرفتن همسران با زنان
- تفکیک درشکه ها به صورت جنسیتی حتی با همسران و برادران

نوع پوشش زنان

نوع پوشش زنان

- پوشیدگی همه اعضای بدن زن حتی چشم ها و صورت
- لزوم رعایت پوشش روبند و حجاب و چادر در خارج از خانه به شکل یکسان برای همه زنان
- بنجامین: برداشتن روپوش از روی زن حتی زنان خود باعث خطر قتل و اعدام داشت
- دوگوبینو: در سفرش به ایران می گوید در طول حضورش در ایران نتوانسته بود روی هیچ زن ایرانی را ببیند
- شنیدن صدای زنان برای مردان غریبه حرام تلقی می شد

- وجود مدرسه برای اقلیت های دینی و شرط ناصرالدین شاه برای عدم پذیرش دختران مسلمان
- نبود نگاه مثبت در میان خانواده ها برای تحصیل دختران؛ آنها هدف نهایی را ترویج آیین مسیحیت و تغییر دین دختران مسلمان می دانستند لذا آموزش دختران در دوره قاجار بسیار محدود بود و سواد رسمی برای دختران در سطح ابتدایی وجود نداشت
- مدرسه دارالفنون هم که ۵۰ سال قبل از مشروطه در ۱۲۳۰ تاسیس شد سالانه تا ۲۵۰ محصل از طبقات اعیان جذب می کرد و معدود دختران اعیان و اشرافی در آن تحصیل می کردند (تبعیض طبقاتی و جنسیتی) باور عمومی بر آن بود که زنان به لحاظ عقلی قدرت دریافت دانش را ندارند (سه سال در آسیا اثر دوگوبینو)
- پدران مدرسه رفتن دختران را ننگ و عار و روحانیون فتوا بر خلاف شرع آن می دانستند

تأثيرات انقلاب مشروطه بر زنان

تأثیرات انقلاب مشروطه بر زنان

- وضعیت یکسان زنان قبل از مشروطه و عدم تغییر و تحول آنها
- بعد از مشروطه به دلیل وقایعی که اتفاق افتاد آشنایی با حقوق و درخواست حقوق برابر با مردان
- بر این اساس بعد از سفر به اروپا از جانب محصلین و اعیان اولین نشانه های تغییر در جامعه ایران هویدا شد
- نحوه زندگی اروپاییان و ارتباط آنها با دربار ایران تغییر در زندگی زنان درباری را در پی داشت
- اولین درخواست فعالان زنان در این دوره راه اندازی مدارس ابتدایی دخترانه و حق تحصیل آنها بود اولین مدارس ابتدایی در خانه این فعالان تاسیس شد
- تا پیش از نهضت مشروطه دو مدرسه برای تحصیل دختران یکی در سال ۱۲۸۲ شمسی توسط طوبی رشدیه دایر شد و دیگری سه سال بعد در ۱۲۸۵ توسط بی بی خانم وزیراف با نام دبستان دوشیزگان تاسیس شد و البته بزودی تعطیل شد
- درس خواندن به قدری غریب و سخت بود که اهالی تهران این خانه ها را مرکز فحشا می دانستند و موسسین آن را در خیابان سنگباران می کردند اعلامیه علیه آن پخش و روحانیون بر منبر آنها را لعن می کردند لذا بعد از مدتی تعطیل شد

- آگاهی یافتن زنان در نظم پدرسالار منجر به چالش کشیدن فرهنگ حاکم می شد لذا علت ابراز مخالفت در تحصیل، عقب افتادن دختران از سن ازدواج در کودکی، می شد
- عمده کارها در جامعه کشاورزی و دامپروری بر عهده زنان بود و درس خواندن حجم این بار را از دوش آنها بر می داشت و بر مردان می گذاشت و خانواده نیاز فراوان به کار زنان و دختران داشت و آموزش این فرصت را از آنها می گرفت
- اولین مدارس دخترانه پس از مشروطه و بالارفتن مطالبات حقوقی اجتماعی زنان تاسیس شد همزمان انجمن ها و مطبوعات نیز به وجود آمد رفتن زنان به کنفرانس ها ی معتبر داخلی و خارجی برای رفع تبعیض و بیان خواسته ها شروع شد
- صدیقه دولت آبادی پنج سال بعد از مشروطه نخستین مدرسه دخترانه اصفهان را تاسیس کرد در ۱۲۹۹ نشریه زبان زنان را به راه انداخت او هدف خود را این گونه اعلام می کند:
- مقصود ما آگاهی و بیداری زنان و تشویق ایشان به علم و ادب و تربیت کردن مادران خوب برای اطفال ایران است (زبان زنان ۱۳۳۷ ه ق)
- لزوم تربیت دختران و دانش آموختن به آنها طبق حدیث (طلب العلم فریضه علی کل مسلم و مسلمه)
- تاکید بر تربیت دختران و پسران برای برانداختن سایه شوم فلاکت ایران
- دولت آبادی متولد ۱۲۶۲ بود او در آستانه ۴۰ سالگی برای ادامه تحصیل به پاریس رفت و از طرف جمعیت نسوان وطن خواه نماینده زنان ایرانی در تشکل زنان فرانسه شد و بعد از بازگشت به ایران بازرسی مدارس دختران را بر عهده گرفت

تأثیر مشروطه بر خواسته های زنان

تاثیر مشروطه بر خواسته های زنان

- در آغاز مشروطه خواهی ایرانیان زنان توانستند انجمن هایی برای حضور و فعالیت خود راه اندازی نمایند
- ۱۲۸۶ اتحادیه غیبی نسوان تشکیل شد
- ۱۲۸۹ انجمن مخدرات وطن
- تاسیس مدارس دخترانه
- فرستادن دختران اعیان و اشراف به اروپا جهت تحصیل و بازگشت آنها و نتاسیس مدارس دخترانه توسط آنها
- اما همچنان زنان در حقوق اجتماعی در کنار سارقین، اتباع بیگانه و مجرمین و متجاهرین فسق محروم از حق انتخاب کردن و انتخاب شدن بودند (مذاکرات مجلس دوم ۱۳۲۹)
- رویکرد زنان در داشتن حق سیاسی و دخالت در آن یکسان نبود برخی از زنان معتقد بودند باید هم خود را بر مساله فرهنگی گذاشت و زنان باید در ترویج علم اخلاق و تحصیل حقوق و امتیازات آن تحصیل آزادی برای تعلیم و تربیت همت نمایند (عالم نسوان - شهریور ۱۳۰۲)
- لذا روزنامه هایی چون شفق سرخ، نامه فرنگستان، ایرانشهر و کاوه بر گسترش فرهنگ عمومی تاکید و آشنا شدن زنان با حقوق برای رهایی از وضعیت شان را الزامی می دانست

• روزنامه های اختر و قانون مسائل و مشکلات زنان را بازگو می کردند در اختر نوشتند: « هر مملکتی اگر بخواهد در ظرافت و ادب و تمدن برتر باشد باید به حقوق زنان توجه کند» در این روزنامه ها از ظلم بر زنان انتقاد می کردند

• بروز اندیشه های نوگرایانه دولتمردانی که در اروپا رفت و آمد داشتند بر تغییرات تاثیر داشت میرزا ملکم می گفت «نصف مملکت مرکب است از زنان هیچ طرح ملی پیش نمی رود مگر با معاونت زنان مقام و موقعیت آنها را باید محترم داشت او تمامی مصائب را به استبداد منوط می دانست و معتقد بود باید آن را به شدت محدود نمود «

• ملکم روزنامه قانون را در بسط اندیشه سیاسی خود در مبارزه با استبداد و آگاهی ایرانیان در لندن منتشر می کرد

مهمترین مسائل مطرح شده توسط زنان

مهمترین مسائل مطرح شده توسط زنان

- شی وارگی زنان: زنان در نوشته ها این طور ابراز می کردند مردان آنها را به مثابه شیء و مبل و اثاث خانه می نگرند و پست ترین جایگاه و مقام را در معیشت فردی و اجتماعی برای زنان قائل هستند (عالم نسوان ۱۳۰۳)
- مشاغل زنان: یکی از مسائل مهم زنان محدود بودن مشاغل برای آنهاست که محدود به کلفتی و معلمی و قابلگی بود که این مورد هم بیشتر در دستان دختران اقلیت ها بود بعدها هنرپیشگی تاتر هم اضافه شد پایین بودن سطح اجتماعی زنان مطالبات اولیه را برای خواندن و نوشتن در سطح ابتدایی محدود و بعد کسانی مانند دولت آبادی تاسیس کارخانه جوراب بافی و کار کردن زنان در آن را برای جلوگیری از تن فروشی زنان توصیه می کردند
- ازدواج دختران در سن پایین: ازدواج دختران کم سن با مردان ی با سن بالا در اکثر روستاها و عشایر مرسوم بود (چرا متفقا بر این عمل زشت اقدام نمی نمایید برای چه قانون ازدواج از دولت تقاضا نمی کنید که از عروسی دختر کوچک زیر ۱۶ سال جلوگیری نماید) (تیر ۱۳۰۲)
- عدم آشنایی با مسائل بهداشتی که امراض فراوان مقاربتی را بین آنها شایع می کرد (نشریه عالم نسوان تیر ۱۳۰۲)

- عدم آشنایی زنان با حقوق شرعی و قانونی خود:

- در نشریات این دوره تاکید بر آشنایی زنان با حقوق شرعی می شد

- مردان حقی بر زنان غیر از حق مضاجعت ندارند مرد به هیچ وجه حق فرمان دادن بر زن و زحمت دادن را برای اداره امور خانه و آب و جارو و گوشت پختن و کارهای منزل ندارد حتی شیر دادن به اولاد . چه رسد بر توسری زدن و کتک زدن او (نامه بانوان ۱۳۰۲

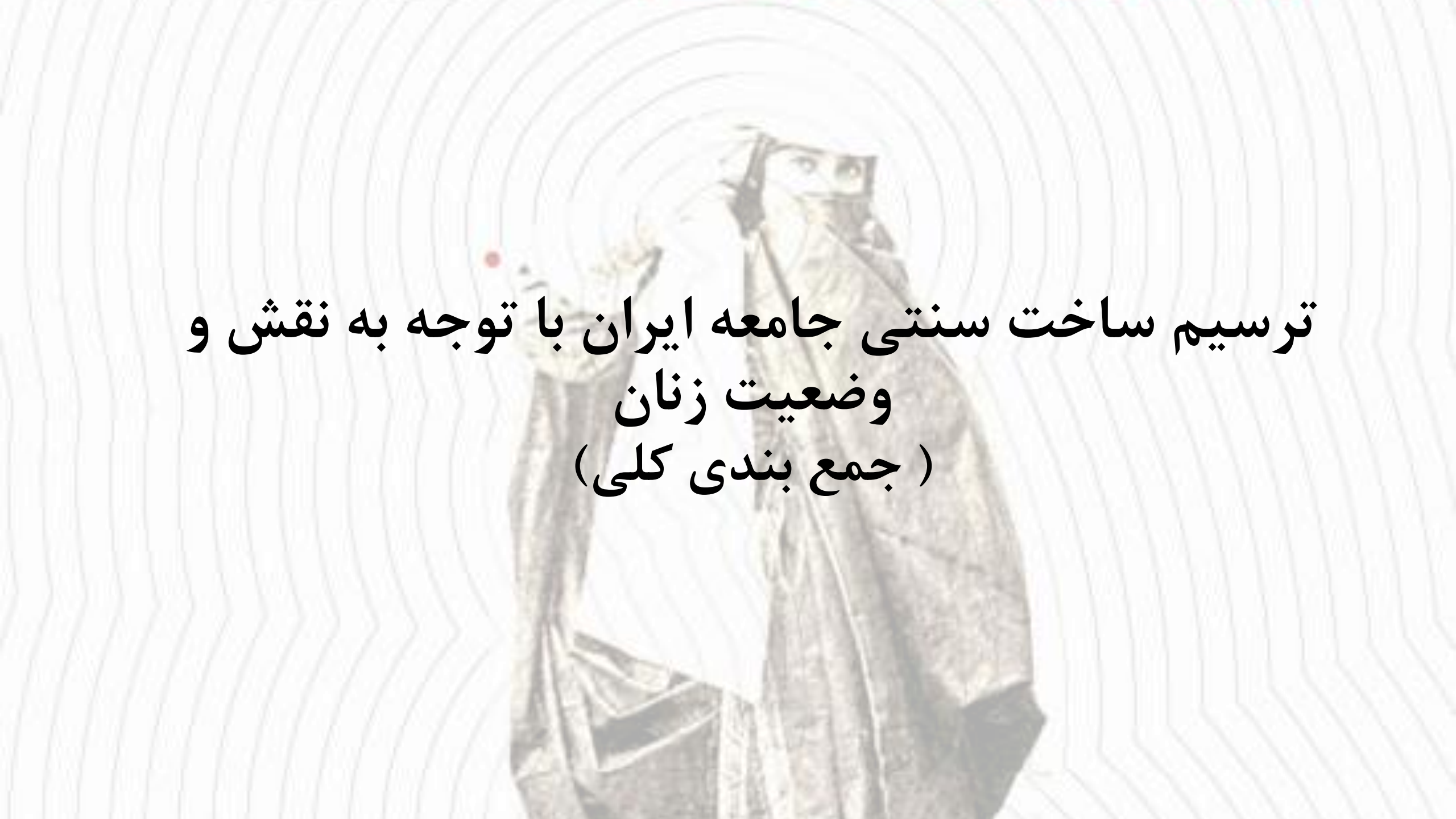
برخی فعالیت زنان

برخی فعالیت زنان

- تاسیس جمعیت نسوان وطن خواه توسط محترم اسکندری که خود از طبقه اعیان و فعالان حقوق زنان بود در ۲۸ سالگی جمعیت را راه انداخت او زبان فرانسه می دانست و به ادبیان فارسی همت داشت در نشریه حقوق این انجمن؛ مرامنامه ای تنظیم شده بود که بندهای آن اینگونه تنظیم شده در ماده دوم: در انجمن حفظ رعایت و اجرای قوانین اسلامی و جلوگیری از هرگونه نوشته های خلاف اخلاق و دیانت مورد توجه باشد در ماده چهارم؛ تهذیب اخلاق و تربیت بنات وطن و ترغیب آنها به تکلیف اسلامیت و ملیت ذکر شده بود در ماده ششم: افتتاح مدارس نسوان اسلام و تکرار آن و تاسیس مدارس شبانه روزی برای دختران یتیم و بی بضاعت انجمن وظایف خود را اینگونه تعریف کرده بود:

- ۱- تشویق زنان به کسب سواد
- ۲- بهداشت عمومی
- ۳- نگهداری اطفال
- ۴- تاسیس مریضخانه برای زنان فقیر
- ۵- تشویق زنان به مطالعه کتاب
- جمعیت اولین مدارس اکابر نسوان را در ایران راه اندازی کرد و مطالبات خود را به مجلس شورای ملی داد:
- تقاضای آزمایش خون قبل از ازدواج و ارسال برخی زنان برای آموزش مامایی به مصر یا بیروت و ترویج و تعمیم البسه وطنی در کلیه مدارس

**ترسیم ساخت سنتی جامعه ایران با توجه به نقش و
وضعیت زنان
(جمع بندی کلی)**

ترسیم ساخت سنتی جامعه ایران با توجه به نقش و وضعیت زنان (جمع بندی کلی)

- جامعه عصر قاجار مرحله ای از تاریخ ایران است که در یک سوی آن جهان سنتی با ویژگی ها و شرایط خاص خودش دیده می شود و در آن سوی آن گذار از این جهان به سمت دگرگونی و تغییر و جهان مدرن مشاهده می شود.
- نگاه به نقش ها در این دوسوی جهان سنت و مدرن:
- نقش زنان در دنیای سنت: محدود شدن نقش زنان در درون خانه و نقش همسری و مادری؛ حیطه عمل کرد زنان به کار آشپزخانه و کنش گری زن درون خانه محدود بود
- منفعل بودن، تابع بودن، عدم استقلال فکری و مالی، محدودیت های اجتماعی؛ اقتصادی و حقوقی منظومه فکری او را محدود نموده بود
- عدم حمایت حقوقی از زنان به نحو مطلوب مجالی برای هویت فردی و توجه بدان برای زن فراهم نمی کرد
- در سفرنامه های اروپایی وقتی صحبت از زنان می شود او را درگیر رفتارهای حسادت، رقابت، پرداختن به عیوب دیگران؛ گرایش به جادوگری نشان می دهند. این موارد خصوصا با توجه به تعدد زوجات و رقابت بین آنها و حمایت همه جانبه عرف و قانون از مردان نتیجه طبیعی فرد برای بقا است

- در این جهان محدود او نه حق انتخاب همسر آینده اش را دارد و نه تحرک و فعالیت اجتماعی اش به رسمیت شناخته می شود و مشاغلی که برایش دیده شده کلفتی و کارگری حمام و آرایشگری بود و سرگرمی هایش باید در این دنیای محدود تنظیم شود در رفتن به بازار و انتخاب رنگ پارچه و رفتن به باغات و مهمانی ها و روضه ها

- تحولات عصر ناصری و رود کالاهای لوکس از یک طرف که جوراب نازک و عطر و صابون های عطری . البسه های جدید را وارد نمود کم کم تغییر در سبک زندگی ایرانیان نیز شروع شد رفع ممنوعیت همراهی مردان با زنان در کالسکه و پیاده روها و معاینه زنان بیمار توسط پزشک معالج مرد

- آشنایی با اروپاییان این امکان را فراهم آورد تا زنان دربار چون تاج السلطنه با تاریخ فرانسه پتر کبیر ویکتور هوگو و روسو آشنا شوند او به یادگیری پیانو پرداخت فرانسه آموخت

- در این عصر با مولفه هایی در مورد زنان مواجه هستیم که او را از زن سنتی پیشا مدرن عصر قبل از عهد ناصری جدا می کند

- ۱- اهمیت به علم

- ۲- داشتن حق آزادی در انتخاب همسر

- ۳- میل به پیشرفت و ضروری دانستن حضور اجتماعی زنان

- گفتمان مدرن عبور از هویت اجتماعی و شکل گیری هویت فردی را تبلیغ می کند. در دنیای سنت هویت زن در درون دو معنای مادری و همسری که یک هویت اجتماعی است معنا می یافت اما در دوره ناصری گفتمان جدید علاوه بر اهمیت دادن بر نقش های مادری و همسری فردیت او را مورد تاکید قرار دادند هویت جدیدی از زن ترسیم کردند که لا به لای وظایف روزمره خود به (من) وجودی خود نیز توجه ماید

- در نشریه های این دوره موجی از این توجه بخشی را می توان دید
- در نشریه عالم نسوان: به زنان توصیه می شود ورزش کنند ورزش روزانه برای صحت قوای بدن لازم است توصیه به معاینه های سالانه ، بررسی سلامت قلب و گوش و چشم و دندان و فشار خون لازم است
- پرداختن به جسم و روح ، بخشی از افق های دانایی دانسته شد بهره بردن از آفتاب و تاثیر ی که هوا بر بهداشت فردی می گذارد مورد توجه قرار گرفت.(عالم نسوان، سال هفتم، ۱۳۰۶)
- توجه به اوقات فراغت، مطالعه و ورزش و رویکرد علمی به خانه داری و آشپزی؛ مدیریت خانه ، اخلاق و فلسفه زندگی افزودن بر اطلاعات عمومی ، آموختن موسیقی به زنان توصیه شد
- لزوم یادگیری علم و دانش که نه تنها جامعه را به پیشرفت می رساند بلکه زنان را به سعادت خواهد رساند.

- طرح مساله اشتغال زنان و آموزش مشاغل برای توانمندسازی آنها مانند خیاطی ، معلمی پرستاری و مامایی
- تقویت هویت فردی در کنار هویت اجتماعی مادری و همسری زنان با طرح افزایش علم و دانش و بالارفتن سواد دختران مورد توجه قرار گرفت. (در جامعه سنتی علم آموزی دختران را مانعی برای ایفای نقش مادری و همسری او می دانستند لذا نشریات این دوره با تاکید بر ایجاد رابطه ای همسو بین علم آموزی و آموزش با وظیفه مادری و همسری این آموزش های علمی را ضرورتی برای دختران مسلمان مطرح می کردند.)

- گره زدن ترقی ایران به ترقی زنان و علم آموزی آنها: (ایران آن قدر از ترقی و تمدن عقب مانده است که دانش و عقل را برای نسوان گناه کبیره دانسته اند . زن است که می تواند مربی نونهالان وطن عزیز خود شود زن است که موجب آسایش و ترقی مردان ممکن است. پس امروزه باید زنان جنبشی به خود داده از خواب غفلت و نادانی بیدار شده بدانند که ترقی مملکت بلکه عالم بسته به وجود آنهاست که اطفال صحیح العمل تربیت نمایند و نجات مملکت از گرداب فنا مربوط به ترقیات زنان است.) نامه بانوان ۱۲۹۹ ش ۴

- « بزرگترین انحطاط ملی و یگانه سرچشمه فلاکت و علت بی علمی ما مساله عدم اهتمام به تربیت زنان و دختران است. هرگاه با نظر حقیقی بنگریم سعادت و شقاوت هیات اجتماعی بشر در دست لطیف زنان است سعادت یک ملت و سعادت یک خانواده نیز در دست زنان و دختران است... زنان و مادران هرگاه به زیور علم آرایش شده باشند خرافات در مردان پرورش نمی یافت (نامه بانوان، ۱۳۰۰. ش ۱۱)
- اگر زنان عالمه ؛ باشند دروغ و دزدی و مکر و حيله در مملکت نخواهند بود. مسولیت ترقی و تعالی یک مملکت بسته به نسوان آن است